

Colecția: **ISTORII SECRETE**
Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOERESCU, DAN-SILVIU

Misterele orașelor pierdute ale României, de la Balcic la Cetatea Albă și de la Hotin la Cernăuți : docu-drame și mituri istorice însoțite de consemnări / prezentate de Dan-Silviu Boerescu. - București : Integral, 2018

Conține bibliografie
ISBN 978-606-992-191-3

94

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-191-3

Misterele orașelor pierdute ale României

de la Balcic la Cetatea Albă și de la Hotin la Cernăuți

Docu-drame și mituri istorice
însoțite de consemnări din presă
prezentate de Dan-Silviu Boerescu

INTEGRAL

Sumar

Apșa de Jos, „cel mai bogat sat din Ucraina” / 7

**Balcic, paradisul pictorilor interbelici,
și inima Reginei Maria / 13**

Bazargic, micul Babilon oriental / 27

Bălți, orașul celor 11 iarmaroace / 39

**Bolgrad sau de la Palada moldovenească
la capitala bulgarilor colonizați în Basarabia / 49**

Cahul – „Frumoasa” lui Ștefan cel Mare / 57

Cavarna, orașelul binecuvântat de soare / 61

Cernăuți: a fost odată „Mica Vienă” a lui Eminescu / 65

**Cetatea Albă, avanpostul
lui Ștefan cel Mare la Marea Neagră / 79**

Chișinău, o rană pururea săngerândă / 93

Hotin, la granița de nord a Moldovei istorice / 109

Silistra și inexplicabila renunțare a lui Antonescu / 117

Soroca și legenda strugurilor aduși de barza albă / 121

**Tighina sau Benderul baronului Munchausen –
tărâmul morții de la hotarele imperiilor / 125**

**Turtucaia, marea umilință din 1916
și drama coloniștilor aromâni / 133**

Lămuriri bibliografice / 141

Apșa de Jos, „cel mai bogat sat din Ucraina”

La 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia și-au prezentat „credenționalele” (mandatele de reprezentare) și au votat Unirea și românii maramureșeni din dreapta Tisei. La un moment dat, un orator renumit la Marea Adunare Națională, Ciceo Pop, a aclamat: „Trăiască România Mare de la Nistru și până la Tisa!”. Instantaneu românii maramureșeni au protestat: „Noi nu am venit la Alba Iulia pentru a pune hotar pe Tisa, ci ca să ne unim cu Țara și noi, românii de peste Tisa din Maramureș!”. Oratorul le-a explicat că aclamația sa se referea la granița vestică și că Maramureșul va intra între hotarele României. Bătrânul orator a rectificat: „Trăiască România Mare de la Nistru și până dincolo de Tisa!”. Delegații românilor maramureșeni s-au întors acasă cu credința că întreg Maramureșul istoric, țara vechilor voievozi români, se unește cu România...

„De ce s-a pus granița pe Tisa?”.

Explicația stă în interesele strategice ale anilor 1919-1920 și incompetența unor politicieni români care, chiar dacă puteau să obțină o graniță la nord de Tisa, au renunțat în ultimul moment, deși soldații români din Regimentul 14 din Roman au cucerit cu arma Maramureșul din mâna bolșevicilor ucraineni și unguri.

Românii din Maramureșul istoric de peste Tisa au fost uniți cu România, așa cum au cerut la Alba Iulia în 1 Decembrie 1918, puțin peste un an de zile. În acea perioadă, s-au schimbat multe guverne la București, care au avut o viziune politică inconsecventă în negocierile de la Conferința de Pace pentru stabilirea frontierelor României. Dacă guvernul Alexandru Vaida-Voevod a obținut promisiunea cehilor că vor recunoaște aproape tot Maramureșul istoric României, guvernul Averescu, care l-a succedat, a renunțat pur și simplu, retrăgând trupele române la sud de Tisa, fără să continue negocierile cu Cehia pentru incorporarea satelor românești în hotarele țării.

Așa au rămas peste Tisa, în Cehoslovacia după 1921 și în Ucraina după 1944 românii din Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Biserica Albă, Slatina și alte sate vechi românești. Astăzi, sunt peste 40.000 de români în satele românești din dreapta Tisei în Ucraina.

Delimitarea frontierei româno-cehoslovace se definește la 4 mai 1921, o dată cu încheierea, la Praga, a „Protocolului privitor la regularea unor amănunte ale frontierei între România și Cehoslovacia”, prin care granița se stabilea pe Tisa. Din 10.500 de kilometri pătrați ai comitatului Maramureș, României i-au rămas doar 3.381. Este foarte important de menționat că, prin delimitarea frontierei

româno-cehoslovace, România a pierdut comunele curat românești de pe malul drept al Tisei: Slatina, Ocna Slatina, Biserica Albă, Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Lunca, Săpânța, precum și comunele cu populație jumătate românească, jumătate ruteană: Brustura, Bedeu, Moora, Iholz, Apșa de Sus, Bogdan, Frasin, Remeți etc; se pierdeau minereurile neexploatate și apele minerale etc.

Exprimându-și părerea în legătură cu dezmembrarea Maramureșului, politicianul român Take Ionescu concluziona: „Dacă România, la Paris, ar fi avut înțelepciunea să discute frontierele noastre punct cu punct și pe alte merite decât ale tratatului din 1916, sunt sigur că ar fi obținut pentru Maramureș alte frontiere”.

De amintit că s-a născut, pe acele meleaguri, marele Ioan Mihali de Apșa, diplomatul care ne-a lăsat drept moștenire, „Diplomele maramureșene din secolul XIV și XV”. Iar el este doar unul din marele număr al românilor adevărați care vin din acele locuri de poveste, unde, potrivit istoricului Nicolae Iorga, s-a născut limba română. La Mănăstirea din Peri, între 1434-1437, s-a făcut prima traducere în limba română, constând în cărți bisericești. (<http://inliniedreapta.net>, <https://danielvla.wordpress.com>)

Dacă am da crezare unor surse, localitatea Apșa de Jos este „cel mai bogat sat din Ucraina”. Ce-i drept, bogăția unei localități este relativă și poate fi cuantificată în multiple modalități și ținând seama de o varietate de criterii. Pe de altă parte, dacă ținem seama de aspectul impozant al celor mai multe locuințe din Apșa de Jos (Ucraina), este evident pentru oricine că satul acesta este unul din cale afară de bogat. Și nu doar pentru o țară precum Ucraina. Pentru că, după cum reiese din

imagini, satul românesc din statul vecin ar putea concura, cel puțin din punct de vedere al numărului de case impozante, cu orice localitate rurală de dimensiuni asemănătoare din UE!

Apșa de Jos este o localitate din Transcarpatia, aflată la o aruncătură de băț de granița cu România. Când privești multe dintre casele din acest sat și afli modul în care și-au procurat proprietarii lor fondurile necesare construirii lor, te gândești de îndată la Maramureș. La fel ca și maramureșenii noștri, românii din Apșa de Jos muncesc din greu de ani de zile prin statele prospere ale Europei Occidentale (mai cu seamă în domeniul construcțiilor) iar o bună parte din agonișeală o cheltuiesc pentru ridicarea unor case care par mai degrabă hanuri sau, în unele cazuri, palate sau sedii ale unor instituții publice. Casele acelea sunt departe de ceea ce se înțelege de obicei prin „locuință familială”!

În Apșa de Jos, casele formate numai din parter sunt rarități iar între sătenii de acolo se poartă, de ani de zile, o competiție acerbă, pentru obținerea calității neoficiale de proprietar al celei mai mari și mai frumoase case. Dacă ar fi să dăm crezare sursei amintite, cea mai mică locuință din satul românesc de peste graniță are „numai” 10-15 camere. Nimeni nu construiește, acolo, case „obișnuite”, pentru că s-ar face de râsul vecinilor.

Primele case de mari dimensiuni au „răsărit” la Apșa de Jos după 1980. Astăzi, multe dintre case dețin saună, piscină și seră, în interior. Prin aspectul masiv, impozant, se remarcă inclusiv construcțiile nerezidențiale din localitate, cum ar fi farmaciile sau magazinele generale. Remarcabil este că fiecare casă este construită după un proiect unic, că în sat predomină locuințele noi iar cele în curs de construire sunt prezente în mare număr.

Așa cum arată *Wikipedia*, aproape 97,7% dintre locuitorii din Apșa de Jos (Nijnea Apșa, Transcarpatia) sunt vorbitori de română; vorbitorii de ucraineană sunt minoritari (cu un procent de numai 1,6% din totalul populației) pe acele meleaguri – unde românii și strămoșii lor au locuit vreme de milenii, spre deosebire de slavi și urmașii lor.

Potrivit *ifter.com.ua*, „un lucru este sigur: în prezent Apșa de Jos este cel mai bogat sat din Ucraina!” (www.cunoastelumea.ro)

Apșa de Jos a fost cea mai mare localitate românească din dreapta Tisei (acum are 7.600 locuitori), vecină cu Săpânța. După 1947 din ea s-au desprins comunele Strâmtura, Peri și Topcino, cu o populație de 2.420 locuitori.

Două coline în mijlocul satului Apșa de Jos, din Maramureșul din dreapta Tisei. Pe amândouă se înalță biserici de lemn care parcă străjuiesc localitatea. Una este de la 1561 și are hramul Sfântul Nicolae, cealaltă – de la 1776, cu hramul Adormirea Maicii Domnului. Se spune că aici înainte ar fi fost un așezământ monahal. Ar fi posibil, dat fiind faptul că în zonă a existat o bogată viață spirituală. Un exemplu grăitor este Mănăstirea Peri, cu hramul Sfântul Arhanghel Mihail, ctitoria dinastiei voievodale a Drăgoșeștilor. La 13 august 1391, acest așezământ monahal, printr-o diplomă a Patriarhului Antonie al IV-lea al Constantinopolului, a fost ridicat la rang de Stavropoghie Patriarhală. Timp de 312 ani, aici a fost sediul central al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului. Din păcate, Mănăstirea Peri a fost distrusă și desființată în 1703, în timpul răscoalei antihabsburgice a lui Francisc Rákóczi al II-lea. (<http://basarabia-bucovina.info>)

Balcic, paradisul pictorilor interbelici, și inima Reginei Maria

După moartea lui Ferdinand și venirea la putere a fiului său, Carol al II-lea (1930), acesta a reușit îndepărtarea Reginei Maria din viața politică, obligând-o practic să trăiască într-un soi de exil intern la reședințele sale de la Balcic și Bran. În ultimii doi ani de viață, bolnavă fiind, s-a tratat la diferite sanatorii din Europa, revenind în țară în vara lui 1938, murind la reședința sa de la Pelișor. A cerut prin testament ca trupul să-i fie înhumat în biserica episcopală de la Curtea de Argeș, iar inima să fie păstrată într-o raclă la capela Stella Maris a reședinței din Balcic. După cedarea Cadrilaterului în 1940, inima Reginei a fost mutată la Bran.

Spre crepuscul, Regina Maria se afla, practic, într-un soi de exil interior, fiul ei, Carol al II-lea, scoțând-o din prim-planul vieții publice și izolând-o fără menajamente. Regina Maria de mai multă vreme trăia retrasă la Balcic, într-un mic castel pe malul Mării Negre.

În Testamentul Reginei Maria, se arată: *Am redeșteptat la o viață nouă micul castel părăsit de la Bran, dar Tenha-Juvah (Balcicul) a fost locul cel înfăptuit, acolo mi-a fost dat să fac din vis adevăr, și fiindcă aceasta a însemnat pentru mine mai mult decât ași putea tălmăci vreodată, am cerut fiului meu Regele Carol al II-lea ca inima mea să fie adusă și așezată la Stella Maris, biserica ce am clădit-o la marginea mării. (...) Acest testament a fost făcut scris, datat și semnat cu mâna mea la Tenha-Juvah, Balcic, astăzi Joi 29 iunie 1933. MARIA, REGINA ROMÂNIEI.*

Cadrilaterul, numit când „Noua Românie” când „Dobrogea de Sud”, a fost în granițele noastre între 1913-1940, însă influențele sociale, culturale și politice românești s-au simțit din cele mai vechi timpuri, se scrie pe Adevărul.ro, într-o sinteză istorică.

„Cadrilater este o noțiune mai mult de dicționar și de geometrie decât de geografie. În fapt, Cadrilaterul este o parte indestructibilă a Dobrogei”, caracterizează partea de sud a Dobrogei profesorul universitar Gheorghe Dumitrașcu. Partea de sud a Dobrogei, care se întinde peste 7.000 de kilometri pătrați, și unde trăiesc peste 400.000 de suflete, este formată din județele Durostor și Caliacra. Principalele orașe din această zonă sunt Silistra, Turtucaia, Dobrici (Bazargic), Balcic și Kavarna. Ținutul românesc este acum al vecinilor bulgari.

Partea de sud a Dobrogei a avut de-a lungul istoriei soarta întregii provincii dintre Dunăre și Mare. Din secolul al VIII-lea î. Hr, litoralul a fost colonizat de greci, și au fost întemeiate cetățile-port: Histria, Callatis și Tomis. În anul 55 î. Hr., Dobrogea și cetățile grecești au fost înglobate în

statul dac al lui Burebista, iar ulterior au trecut sub stăpânire romană. După scindarea Imperiului Roman, Dobrogea a intrat în componența Imperiului Roman de Răsărit, denumit apoi „Imperiul Bizantin”: În 1388, Mircea cel Bătrân a alipit acest ținut Țării Românești. Sultanul Mehmet I a cucerit Dobrogea, iar Țara Românească a rămas doar cu Delta Dunării. Dobrogea a intrat sub stăpânirea otomană. Istoricii încă nu sunt unanimi în a stabili data la care Dobrogea a intrat sub stăpânirea turcilor. Unii spun că ar fi anul 1416, alții merg cu patru ani mai târziu. Alți istorici spun că Dobrogea a intrat treptat sub stăpânirea otomană. Profesorul Dumitrașcu spune că România a avut autoritate asupra acestui ținut din anul 1859, când Bulgaria practic nu exista. Era vorba de o autoritate pe plan al relațiilor internaționale, al învățământului. Dobrogea a devenit parte a României după Războiul de Independență. Prin decizia Congresului de la Berlin, s-a specificat ca linia de frontieră a României cu Bulgaria să pornească în continuarea Dunării, astfel încât să cuprindă populația compact românească din aceste zone, iar partea de sud, Cadrilaterul, a revenit Bulgariei, scrie www.infodobrogea.ro.

În 1940, după Tratatul-Diktat de la Craiova (impus de Hitler și Mussolini), bulgarii își vor recupera Cadrilaterul, cu tot cu Balcic, de unde a trebuit să fie repatriată inclusiv casetă de argint cu inima Reginei Maria.

Dacă, în cursul anului 1918, nu s-ar fi petrecut spectaculoasa răsturnare de situație politico-militaro-diplomatică în urma căreia s-a putut constitui România Mare și dacă Hitler nu ar fi avut disperată nevoie de petrolul românesc, probabil că Bulgaria ar fi luat cu totul Dobrogea, pe care și-au dorit-o întotdeauna așa de mult. Un complex de factori istorici a făcut,

însă, să nu pierdem „decât” Cadrilaterul, cu Caliacra, Silistra, Șumen, Kavarna, Balcic etc.

La Balcic se află Castelul din Balcic, reședința de vară preferată a Reginei Maria (Tenha Juvah sau „Cuibul singuratic”), înconjurat de o la fel de celebră grădină botanică unicat în Europa Centrală și de Est, în special pentru colecția de cactuși.

Datorită versanților de calcar din perimetrul său, localitatea a fost supranumită *Orașul Alb*. Întreaga zonă a fost numită *Coasta de Argint* din aceleași motive.

Lângă localitate a mai existat o așezare (azi parte a orașului) numită Mumcil în timpul administrației românești. Satul avea populație majoritară de etnie tătară.

Locul era populat de ionieni în secolul al V-lea î. Hr. La acea vreme, așezarea era numită Kmuni sau Krunoi (în grecește înseamnă „izvoare”), datorită abundenței izvoarelor cars-tice din zonă.

Mai târziu a fost redenumit *Dionysopolis* după numele zeului Dionysos, al vinului și sărbătorilor. După una din cele mai răspândite legende, orașul a primit acest nume după ce o statuie a lui Dionysos a fost adusă la țărm de valurile mării. Imaginea zeului apare și pe monedele bătute aici. Întemeiat în secolul al VI-lea î. Hr. de coloniști veniți din mai multe orașe grecești, Dionysopolis era un centru important pe țărmul vestic al Mării Negre până la începutul erei noastre, făcând parte din lanțul de colonii grecești care începea la nord cu Olbia (la gurile Bugului) și mergea spre sud până la Apollonia (astăzi Sozopol, Bulgaria).

În secolul I î. Hr., coloniile au fost pentru prima oară ocupate de trupele Imperiului Roman, dar la scurt timp populația zonei, formată din greci, sciți și geți s-a răsculat. O mărturie

importantă a epocii este celebra „inscripție de la Dionysopolis” din anul 48 î. Hr., de fapt un decret de cinstire a lui Akornion, binefăcător al cetății care se remarcase ca ambasador la regele Daciei, Burebista, apoi ca sol al acestuia la Pompeius, adversarul lui Caesar. În perioada luptelor pentru putere de la Roma, orașul a fost ocupat de Burebista și integrat marelui său regat, ce includea întregul țărm vestic al Mării Negre.

Campania generalului Crassus din 29-28 î. Hr. aduce Dobrogea în sfera de influență a Romei, iar coloniile grecești sub directa stăpânire a guvernatorului provinciei Macedonia. Primii ani ai erei noastre sunt martorii exilului poetului Ovidiu la Tomis, care, după o legendă, trecând pe mare în dreptul Dionysopolis-ului, ar fi exclamat văzând peisajul: *O! Oraș de pietre albe, te salut pentru frumusețea ta nemaivăzută!* În anul 15 d. Hr., provincia Moesia a fost creată, dar Dobrogea a rămas (până în anul 46) parte a Regatului Odrisilor, client Romei, în timp ce coloniile grecești au format *Praefectura orae maritimae* – anexată Moesiei Inferior în anul 86, de către Domițian.

Istoria orașului Dionysopolis o va împărtăși în continuare pe aceea a Dobrogei, integrată Imperiului Roman, reperate importante fiind apariția și răspândirea creștinismului sau năvălirile barbare, accentuate prin Criza imperială din secolul al III-lea. La capătul acestei crize, împăratul Dioclețian creează provincia Scythia Minor (actuala Dobrogea), care din anul 395 va aparține Imperiului Roman de Răsărit (Bizantin).

Deși a fost reparat de împărații Licinius, Iulian Apostatul și Valens, orașul va suferi distrugerii mari în timpul migrațiilor din secolele V-VI (este menționată și o mare inundație